

Forfatter: Holberg, Ludvig

Titel: Epistola 55

Citation: Holberg, Ludvig: "Epistola 55", i Holberg, Ludvig: *Værker i tolv bind 1: Natur- og folkeret*, udg. af F. J. Billeskov Jansen, Rosenkilde og Bagger, 1969-1971, s. 70. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-holb11val-shoot-workid58433.pdf> (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: *Værker i tolv bind 1: Natur- og folkeret*

EPISTOLA LV.

Til **

Min Herre skriver mig til, at han paa sin gamle Alder haver faaet stor Lyst til Bygnings-Konsten, og forlanger af mig at vide, hvilke de beste Autores ere, som have skrevet i den Materie. Saasom jeg ingen Vind haver lagt paa det Videnskab, saa kand jeg ikke tiene min Herre derudi. Jeg veed nogenledes Historien, men forstaaer intet af Konsten. Historien er kortelig denne: Man maa holde for, at Bygnings-Konsten er fast ligesaa gammel som Verden. Man seer allene, at den i Begyndelsen haver været meget simpel. Jeg vil ikke tale om de allerførste Mennesker, hvilke have boet udi Huler, og holdet til udi Træer; hvilket haver givet Anledning til Poëter at foregive, at de første Mennesker ere fremkomne eller fødte af Eegestammer.

- - - *Rupto robore nati*

Compositivo luto nullos habuere parentes.

Derefter have de gjort sig Hytter af Træers Greene og Leer, saadanne som man seer vore Vogtere og Hyrder ved Vang-Leder nu at skiule sig udi; og da Konsten steg lidet meere, have de bygget Huuse af Træe, bedækkede af Lang-Halm, saaledes som Homerus beskriver Achillis Boelig,

[græsk tekst: se image]

Vitruvius vidner, at det store Raadhuus Areopagus udi Athenen i hans Tiid endda havde et Leer-Tag, og at Templet af Capitolio udi Rom, item Romuli Palads visedes at have været tækket med Lang-Halm.

Med Menneskets Vellyst og Ambition tog Bygnings-Konsten meer og meer til, saa at man begyndte at opreyse 71

store Steen-Huuse, og endeligen derved at i agt tage adskillige Regler, saa at Bygnings-Verk og Arbejde blev anseet som et stort og anseeligt Videnskab, hvilket det endnu holdes for at være. Begyndelse med store og prægtige Bygninger haver været gjort udi Asien og Ægypten. De mægtige Stæder, som Ninive, Babylon, item de Ægyptiske Pyramider, hvoraf endnu nogle er i Behold, tiene til Beviis her paa, saa at det er klart, at de kostbareste Bygninger vare oprettede udi de Jordens Parter, da Europæer endda lode sig nøye med Træe-Leer- og Straae-Huuse. Men, endskiønt man maa tilstaae, at Ægypten og Asien have været ziirede med de første anseelige Bygninger, ja med saadanne, som formedelst deres Styrke og Kostbarhed synes at have overgaaet Menneskets Kræfter; saa maa man derimod tilskrive Grækerne Architecturens rette Konst og Ordentlighed. Det er fra Grækerne vi have de bekiendte Ordener eller Bygnings-Maader, nemlig den Doriske, Joniske og Corinthiaske. Man holder for, at den Doriske Orden haver givet os først Begreb om en ordentlig Architecture; og er det efter den Doriske Maade de første Templer og Palatser ere byggede. Den fornemmeste Dyd bestaaer udi Bygningernes Styrke og Bestandighed, saa at den derfor kaldes den mandlige og majestætiske Architecture. De Jonier søgte siden at rafinere paa Konsten, og at give den meer Ziirlighed, saa at de beflittede sig meer paa nette end paa solide Bygninger. Den fornemste Bygning, som man veed at have været anlagt efter den Joniske Orden var Dianæ Tempel udi Epheso. De Corinthier have endeligen bragt Konsten paa den højeste Spidse, og holdes een ved Navn Callimachus den første Opfinder deraf, hvorudover han fører det Navn af [græsk tekst: se image]. Foruden disse 3 Bygnings-Maader tales om nogle andre, som om den Toscaniske, den sammensatte (ordo compositus) og den Gothiske. Man holder for, at den Toscaniske Bygnings-Maade haver havt sin Oprindelse udi Toscano eller det Florentinske udi Italien. Den holdes af alle for den simpleste; og er det derfor, den ikke 72

bliver brugt uden til grove Bygninger. Den sammensatte Orden (ordo compositus) bestaaer baade af den Joniske og Corinthiaske, og derfor saaledes kaldes. Ved de mange Ziirligheder, som derved i agt tages, holdes Architecturen at være bleven fordervet. Den Gothiske Bygnings-Maade eller Orden deeles udi den gamle og den nye: Den gamle er grov og trofast; den nye derimod er fuld af Broderier, men derimod uordentlig, og saadan som ikke kand behage rette Kiendere. Denne Maade blev af Gotherne indført udi Italien, og, som den stikker udi Øyene, blev den allevegne antagen af Italienerne, hvilke forlode den gamle Bygnings-Maade, og derved gandske fordervede dette herlige Videnskab. Dette varede i mange Aar indtil det 16. Seculum, da den gamle Architecture omsider blev igien antagen, og den Gothiske reent kom af Brug. Herudover finder man, at alle meget gamle og gandske nye Bygninger ere af et slags Architecture, saasom de nye ere ikke andet end en Imitation af de ældste. De Bygninger igien, som have været anlagde udi de nestforegaaende Seculis for det 16de, ere af Gothiske Architecture, saadan som man endnu seer udi de Nordiske Lande, sær ved de første Christne Templer, hvorudi man seer mange Broderier og Ophævelser, som stikke udi Øynene, men ingen Orden. Dog mærker man Forskiel imellem Bygninger af den gamle og den nye Gothiske Architecture; Thi udi de første ere saadanne, som kyndige Bygnings-Mestere endnu sette Priis paa. Den slette Smag udi Bygninger helst publiqve, haver holdet længst ved udi Norden; og kand man sige, at den til Deels endnu varer: Thi man bygger endnu lange Kirker eller i Form af Kaars; hvilket foraarsager, at Prædikantere maa vende sig nu til den høyre, nu til den venstre Side, og nu staae lige, paa det at nogle af

Tilhørerne kand komme til at høre en tredie Deel af Prædiken: Jeg siger nogle, eftersom de, der ere bag ved Prædikestolen, maa lade sig nøye med det pure Lyd. Man opreyser endnu høye Taarne, hvilke ere til liden Nytte, og koste undertiden meere end Kirkernes Bygning udi sig 73
selv; ikke at tale om de besværlige Reyser en fattig Ringer derved ofte om Dagen foraarsages at gjøre igiennem den halve Deel af Jordens Atmosphæra, saa at mange kand have nødtigt at forsyne sig med Proviant, saasom Veyen er baade lang og besværlig. Alt hvad man paa nogen Tiid haver corrigeret, er noget paa Vinduerne, hvilke man for nogle Aar siden over alt lod male, skjønt ved saadan Zirrat intet andet erhvervedes, end at betage Kirkerne det lidet Lys, de ellers kunde have igiennem de smaa runde Vindues-Ruder. Det synes, at en ilde grundet Andagt haver dirigeret den heele Architecture. Vinduerne maatte derfor males med hellige Historier, Kirkerne bygges i Form af Kors, det er, Hørelsen og Synet betages, og den Nytte, man skulde have af Kirkegang, opoffres, paa det at Stiftere ved Kirkernes udvortes Bygninger kunde lade see Prøver paa deres Devotion. Saaledes fortælles om en vis Herre, at han af Andagt lod guld-brodere sin Kiøle med Passions-Historien, hvorved Kiølen blev saa tung og umagelig, at han ikke kunde bære den. Hvad Huuse angaaer, da ere Bygningerne derved paa nogen Tiid over alt blevne forbedrede. De bleve udi forrige Seculo fast alle byggede i Form af Pyramider, saa at den øverste Deel af Huuset var til ingen Nytte; man saaer over alt smale og mørke Værelser, og undertiden malede Vinduer, item Vindel-Trapper, som kunde foraarsage Hoved-Svimmel, hvorudover man ved Siden maatte lade henge et Reeb, som man kunde holde sig ved. Dette er nu bleven forandret, saa at Huusene derover ere blevne lysere, mageligere, og den heele Bygning til Nytte. Men derudi bestaaer den heele Forbedring; thi hvad Tømmer- og Muur-Arbeyds Soliditet angaaer, da viser Erfarenhed, at de Bygninger, som have været opreysede for et hundrede Aar siden og derover, ere langt troefastere end de nye, hvilke saa snart ikke ere fuldfærdigede, førend de behøve nye Reparation; saa at man maa bekiende, at hvis de nye Bygnings-Mestere ere klogere, saa have de gamle været ærligere: Og er det derfor, at mange have ønsket For- 74 nyelse af den gamle Ephesinske Lov, hvorom Vitruvius taler. Ved samme Lov tilholdtes Bygnings-Mestere at erklære hvad en Bygning skulde koste, at fuldføre den for den accorderede Priis, og at stille alle sine Midler til Forsikkring for Bygningens Troefasthed: Hvis saadan Lov blev fornyet, vilde vi ikke alleene faae ordentlige, men endogsaa troefaste Bygninger. Dette er alt, hvad jeg herom kand sige. Hvis min Herre haver Lyst at læse noget omstændigere herom, vil jeg recommendere ham den gamle Romerske Autorem Vitruvium, og kand andre underrette ham om, hvilke af de nye Autores ere de beste. Jeg forbliver etc.